

судочинства, відповідно до якого суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до ЦПК України, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених ЦПК України випадках (ч. 1 ст. 13 ЦПК України).

Водночас, як визначено в ч. 2 ст. 13 ЦПК України збирання доказів у цивільних справах не є обов'язком суду, крім випадків, встановлених законом. Суд має право збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи лише у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, а також в інших випадках, передбачених ЦПК України.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

*Плотян Дарина Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр,
Навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ*

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ І ЗАКОНОТВОРЧІСТЬ В УКРАЇНІ

Одним з визначальних факторів розвитку держави є законотворчість. Саме цей складний і багатогранний процес покликаний сприяти глибинним, історичним за своєю сутністю перетворенням.

У суспільному житті, особливо у сфері його правового регулювання, законотворчому процесу належить одне з провідних місць, адже завдяки йому об'єктивно існуюче право через державне або загальнонародне волевиявлення стає офіційною нормою і набуває силу закону.

Законотворчість за своїм призначенням покликана давати життя праву, його нормам, породжуючи, формуючи та оформляючи їх, надаючи їм статус регулятора суспільних відносин. Саме в законах закріплюються права і свободи особи, політичний курс держави, тенденції розвитку суспільства, чим зумовлюється величезний громадський інтерес до законотворчого процесу. При цьому ухвалення законів нерідко стає ареною зіткнення політичних, економічних та інших інтересів.

Законотворчий процес, законотворчість – це цілеспрямована поступова діяльність, що складається з взаємообумовлених і взаємопов'язаних етапів і стадій, спрямованих на врегулювання суспільних відносин шляхом пізнання та оцінки правових потреб суспільства і держави, на створення законів та системи законодавства.

Без докорінних змін у законотворчому процесі, вирішення нагальних потреб його вдосконалення неможливий розвиток держави і суспільства, який

має забезпечити всьому українському народу і кожному громадянину нашої держави гідні умови існування.

У суспільному житті, особливо у сфері правового регулювання, законотворчому процесі належить одне з провідних місць, адже завдяки йому об'єктивно існуюче право через державне або загальнонародне волевиявлення стає офіційною нормою і набуває силу закону.

Законотворчість за своїм призначенням покликана давати життя праву, його нормам, породжуючи, формуючи та оформляючи їх, надаючи їм статусу регулятора суспільних відносин. Саме в законах закріплюються права і свободи особи, вони віддзеркалюють політичний курс держави і тенденції розвитку суспільства, чим зумовлюється величезний громадський інтерес до законотворчого процесу.

У процесі законотворення повинні бути ретельно вивчені життєві ситуації та об'єктивні умови, за яких вони відбуваються, проаналізовані суспільний досвід у різних сферах діяльності, стан розвитку країни, використані наукові досягнення у цій сфері та кращий практичний вітчизняний та іноземний досвід законотворення.

Людиноцентризм у законотворчості покликаний гарантувати захист прав та законних інтересів, забезпечити безсумнівну дію механізмів щодо впровадження правового порядку в усіх сферах суспільного життя, функціонування системи громадської безпеки, недопущення сваволі у процесі впорядкування суспільних відносин, тощо.

Як відомо, стандарти у сфері захисту прав людини виходять за національні межі. Україна належить до країн, які прагнуть бути повноправним членом європейської спільноти, де культивуються цінності, зокрема захист прав людини.

Прагнення України розвивати та зміцнювати демократичну, соціальну і правову державу, одним із основних принципів якої є забезпечення прав і свобод людини і громадянина, стала ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції). Вона закріпила основні права людини, які забезпечують їй належні умови існування і розвитку. Вони є правовими стандартами прав і свобод, а їх додержання країнами, які визнали цей договір, є обов'язковими, не залежно від рівня економічного, духовного, соціального розвитку держави. Права людини, не залежно від нормативно-правового регулювання, – це природне і невід'ємне правове надбання, необхідне для нормального існування і гармонійного розвитку людини, а тому має визнаватися державою в обсязі міжнародних стандартів. Тобто відповідно до вимог Конвенції права і свободи людини становлять абсолютну цінність, є невід'ємними й належать кожному від народження.

Саме основні положення Конвенції покладені в основу відповідних статей Конституції України, завдяки чому у нашій державі запроваджується принцип верховенства права – одного з основоположних принципів демократичного суспільства. У зв'язку з цим в Україні існує подвійний захист фундаментальних прав і свобод, закріплених у Конвенції та Основному Законі: від відбувається на конституційному та конвенційному рівнях. Зазначені свободи мають спільну

юридичну природу та характеристику, а їх зміст встановлюється у процесі їх застосування, а також тлумачення конвенційних та конституційних норм Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Судова практика ЄСПЛ є об'єктивним критерієм оцінки правової системи кожної держави – учасниці Конвенції. Статистика свідчить, що кількість позовів до ЄСПЛ від українських громадян кожного року зростає.

На сьогодні актуальним є питання визначення самого терміна «права людини», оскільки більшість вітчизняних та іноземних провідних дослідників не надають власного визначення цього терміну. Така ситуація має місце у зв'язку з тим, що у різних країнах світу існують різні правові системи, а відповідно – і різні погляди на поняття та структуру «прав людини».

П. Рабінович пропонує таке визначення: «права і свободи людини – це її певні можливості, необхідні для її існування та розвитку у конкретно-історичних умовах, що об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку суспільства і мають бути загальними та рівними для усіх людей».

На думку вітчизняних учених, права людини розглядаються в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. В об'єктивному значенні права і свободи людини – це система міжнародних та національних правових норм, що встановлюють правовий статус людини, закріплюють її положення, правила взаємовідносин між людьми, відносини людини (громадянина) та держави. У суб'єктивному – це можливість, яка належить конкретній людині, що передбачено правовою нормою, і діяння, що захищене державою.

В умовах розвитку демократичного середовища існування все більше вчених схилиються до думки, що провідним критерієм суспільного прогресу є людський фактор, всебічний розвиток людини, зростання ступеня свободи; спосіб життя; рівень соціальної справедливості у відносинах між людьми.

На думку А. Мігоат'єва, серед незмінних умов існування та еволюції суспільства – природа, людина й організоване нею матеріальне та духовне виробництво. На думку вченого, критерієм суспільного прогресу в умовах сучасної цивілізації виправдано вважається загальний високий рівень продуктивних сил, спрямований на всебічний гармонійний розвиток людини в умовах демократичного суспільства.

В. Нерсисянц зазначає, що права людини є необхідним та невід'ємним елементом всілякого права, як права взагалі, вираженням суті права як особливого типу і специфічної форми соціальної регуляції. Тому право без прав людини також неможливо як і права людини без чи поза правом.

Цінність особистості в праві чимало сучасних теоретиків та філософів права пов'язують з концепцією природного права. Наприклад, С. Алексєєв стверджував істинно філософське бачення правових явищ – це і є передусім їх розгляд під кутом природного права. Основа ідей природного права – вимоги життєдіяльності людей як розумних істот, а його сенс – свобода людини, її високе становище в суспільстві, в усій світобудові.

У свою чергу І. Петрухін у своїх твердженнях заперечує будь-який зв'язок природного права і прав людини. З набору його тверджень можна зробити єдиний висновок, а саме: цінність особистості для права визначається реальною

соціальною цінністю людини, а не тим, що про неї думають філософи, або тим, як саме особистість себе цінує, яку має самоповагу. Соціальна цінність особистості вимірюється ступенем поваги до неї з боку інших людей, тих соціальних груп, до яких вона належить, а зрештою, суспільства загалом. А така повага тим більше, чим більше людина працює на інтерес суспільства.

Інтегральним критерієм суспільного прогресу є рівень гуманізації суспільства, становище в ньому особи, рівень її економічної, політичної, соціальної та духовної свободи; рівень задоволення її матеріальних і духовних потреб; стан її психологічного та соціального здоров'я.

Діяльність сучасних держав засвідчує наявність феномену соціального прогресу, адже наукові установи Організації Об'єднаних Націй, інші дослідницькі центри розробили систему показників розвитку країн, таких як внутрішній валовий продукт на душу населення, індекс людського розвитку, рівень життя громадян, середня тривалість життя людини та багато інших соціальних індикаторів. Ці показники характеризують соціальні зміни в певній країні, які відображають прогрес та регрес соціального розвитку в ній.

Соціальний прогрес відбувається за допомогою права у різних сферах суспільного життя. Головним призначенням права є забезпечення згоди та миру в суспільстві у контексті прав людини.

Саме правове забезпечення є одним із ключових складових здійснення будь-яких реформ. Відповідно, напрям розвитку права визначає прогрес у праві та соціальний прогрес загалом. Ефективність удосконалення правового регулювання залежить від змісту законодавства, від відображення в ньому об'єктивних потреб людини, захисту її прав, свободи і законних інтересів, гармонійного розвитку особистості.

Це ж визначається необхідністю забезпечення конституційного принципу визнання людини, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), людиноцентризму у праві.

Вихідне розуміння сутності права пов'язане з сутністю людини. Сутність людини наддержавна – не держава створює людину, а людина державу. Право й людина – пов'язані явища. Звідси і завдання права – бути «стабілізатором», сприяти вирішенню конфліктів та стимулювати прояв найкращих людських якостей. Розвиток права в ідеалі – це олюднення права, рух людського до права шляхом удосконалення людини.

З усіх формальних цінностей право як найбільш досконала форма відіграє найважливішу роль для держави і громадянина. Право набагато більше дисциплінує людину, ніж логіка і методологія, або ніж систематичні вправи волі. Людина, на думку Б. Кістяківського, – це основа права, «уповноважена та дисциплінована правом особа, основа правопорядку», тоді як «особа людини і сукупність осіб, тобто суспільства, становлять основу як права, так і держави».

Відповідно, основним завданням будь-якої демократичної держави є створення ефективної системи захисту прав і свобод людини, побудованої на принципах законності та рівності всіх перед законом. Закріплення у Конституції України соціального і правового принципів держави передбачає

всю повноту політичних, соціально-економічних, культурних та інших прав і свобод людини та громадянина. Враховуючи вищевказане, метою сучасного розвитку українського суспільства є утвердження прав людини і громадянина, забезпечення умов для її повної реалізації.

Будь-які соціальні явища, зокрема держава і право, парламентаризм та законотворення, безпосередньо пов'язані з природою людини, адже визначають її життєдіяльність.

Держава виступає головним гарантом дотримання та захисту прав і свобод людини та громадянина. Їх реалізація визначається забезпеченістю саме з боку держави. За своєю суттю гарантії прав – це умови, що зобов'язана створити держава для реалізації прав; за змістом – це система заходів спрямована на реалізацію прав; за формою – передбачені Конституцією і законами України організаційно-правові та нормативно-правові форми реалізації прав людини та громадянина.

Н. Оніщенко зазначає, що проблема відповідальності держави перед людиною – це проблема відповідних правовідносин (конституційних, цивільно-правових), у яких держава проте має виступати не суб'єктом особливої значущості, а суб'єктом – відповідальною стороною. Це і є правові відносини рівних сторін, у яких держава має низку переваг перед людиною.

С. Дністрянський писав, що вихідною точкою діяльності держави є лише право, яке одночасно встановлює межі для держави і базові цілі її функціонування. Якщо ж права людини і громадянина становлять ядро всієї системи права й основи розвитку всіх правовідносин, то тоді будь-яка діяльність органів державної влади має спрямовуватися на гарантування, захист і забезпечення цих прав.

В умовах розвитку державності України ключове місце належить формуванню правової системи, одним з основних елементів якої є права людини з позиції як внутрішньодержавного, так і загальносвітового значення. Удосконалення законодавчої бази у цьому напрямі є одним із головних пріоритетів у розвитку правової держави.

Складність реалізації положень законодавства України у сфері прав людини полягає у: матеріальному аспекті, який є багатовимірним і ключовим, адже загально визначено, що основою будь-яких суспільних відносин є економічний фактор; процесі приведення українського законодавства у відповідність до міжнародного, зокрема до європейського законодавства; неврегульованості питань у сфері особистих, політичних, соціальних, культурних, економічних прав, а саме питання невтручання в особисте життя, проблема права на житло, питання права інтелектуальної власності та її захисту, право на працю і право приватної власності та механізм їх реалізації, тощо.

Серед проблем, характерних для сьогодення, також є слід зазначити декларативність окремих норм, спрямованих на забезпечення прав і свобод людини та громадянина і безвідповідальність органів державної влади, зневажливе, бюрократичне ставлення до потреб людини з боку посадових осіб

органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій різних форм власності.

Однією з необхідних умов розвитку та належного функціонування правової держави, громадян у суспільстві є формування єдиної законодавчої бази, яка має забезпечити правову інформованість населення держави та різних інституцій громадянського суспільства.

Отже, прогрес або розвиток суспільства в Україні – це насамперед якісні зміни, вдосконалення національної системи законодавства, здатної забезпечити існування нашої країни в сучасних демократичних формах життя. Сприяти глибинним, історичним за своєю сутністю перетворенням покликана законотворчість як складний і багатограний процес.

*Припхан Ірина Ігорівна,
доцент кафедри міжнародного, конституційного
та адміністративного права Івано-Франківського
юридичного інституту Національного
університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

СУДДІВСЬКА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Відповідно до ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» доброчесність та професійна етика, поряд із компетентністю, є критеріями кваліфікаційного оцінювання суддів [1]. Водночас вони також є критеріями добору кандидатів на посади суддів у всі судові інстанції.

Звертаючись до етимології та значення цих термінів, зауважимо, що вони, м'яко кажучи, є не зовсім юридичними й важко піддаються оцінюванню відповідно до об'єктивних критеріїв. Якщо з професійною етикою справа виглядає дещо простіше, оскільки цей критерій використовується як елемент професійної характеристики більшості посадових осіб, що мають доступ до державної служби, в тому числі, не тільки в Україні, то доброчесність, хоча й не є поняттям новим, тільки після започаткування конституційної судової реформи в 2016 р., одержала легальне нормативне закріплення в українському законодавстві.

С.В. Глущенко визначає доброчесність як морально-етичний фундамент діяльності судді, який визначає межу і спосіб його поведінки, яка має ґрунтуватися на принципах добровідносин із громадянами, суспільством та державою, а також чесності у способі життя, виконанні професійних обов'язків та розпорядженні матеріальними ресурсами [2, с. 78].

Морально-етичне поняття доброчесності складається з двох окремих слів – «добро» та «чесність». Це добро діяльне, що характеризується через володіння чеснотами, здатність гідно долати випробування. Поняття доброчесності охоплює не тільки чесність перед іншими людьми, а й чесність перед самим